

V E F İ Y A T :

PROF. Dr. MEHMET ALTAY KÖYMEN, (1916 - 1993)

Uzun boylu, Türk köylüsü olduğunun fiziki işaretlerini üzerinde taşıyan bir büyük Türk tarihçisi, soğuk bir kış günü, 9 Aralık 1993 de, yetmiş yedi yaşında Tanrı'nın rahmetine kavuştu. Vefat ettiği gün tesadüfen Ankara'da idim; fakat , Ankara'da kalıp cenazesine iştirak etmem mümkün olmadı.

Mehmed Altay Köymen'i önce kitaplarıyla tanıdım. Türk Tarih Kurumu yayınları arasında çıkan Büyük Selçuklularla ilgili kitabını okumuş, uzun yorumlarına hayran kalmıştım. Adeta bir küçük kitap hacminde, dikkate değer, uzun makaleleri de vardı. Hayatının son senelerinde, Anadolu sahasına dönmüş olmakla birlikte, aslında Büyük Selçuklular Tarihinin sadece ülkemizde değil, dünyada da en müktedir ve ünlü mütehassıslarından sayılıyordu.

Şahsiyeti ile ilgili olarak ilk defa, Cevdet Beyden (Türükoğlu C.Gökalp)kesin olarak birşeyler duymuştum. Onun, Selçuklular devrini bir bütün olarak ele alan ve kendisinin,birçok maddi fedakarlıkla yayımladığı *Selçuklu Devri Türk Tarihi* çıktığında, talebeye satışının denetimi için onu görevlendirmiş imiş. Sonraları, eski ve yeni tanıyanları, o'nun hakkında bazıları çok renkli bilgiler de naklettiler.

Onu, şahsen ilk defa nerede ve ne zaman gördüm bilemiyorum. Daha önceden tanıdığım gibi, onun da benim adıma, beni şahsen tanımadan da bildiğine, bir yerlerden duyduğuna veya okuduğuna şüphem yok. Şahsıma karşı hemen her yerde ve zamanda, açıkça belirttiği sempatisi nereden geliyor, onu da bilemiyorum. Hocanın hakkımdaki sözleri ve yazıları bir hayli kıskançlık da doğuracaktı o başka.

İlk doçentlik imtihanımda değil, fakat ikinci doçentlik imtihanım günü, Erzurum'da dersi varmış. Nedense bizler, halen de birkaç kuruş parayı gözlediğimizden, Köymen de Erzurum'da dersini yapıp, bir gün sonra imtihana gelmek istemiş. Bunun için de, bir gün önceden sınavın tehirini isteyen, fakat nedense sınavdan üç gün sonra Ankara'ya, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dekanlığına ulaşabilen bir telgraf çekmiş. Bu sınavın bizler için olumsuz sonuçlanması üzerine, bir sonraki imtihanımda ise , muhakkak şekilde bulundu. Adeta benden de özür diler gibi, bütün iyi niyetini gösterdi. O günler için, nedense tam anlamını çıkaramadığım "Tuncer'i Ercümen'd'in elinden zor kurtardık" şeklinde söz ediyordu.

Köymen, kendi güç şartlar içinde yetiştiğinden, bilim adamı yetiştirmeye çabalardı.Gençleri her zaman himaye eder, adam yetiştirmek isterdi. Bunun için de kimi zaman çok aşırı gittiğini de hikaye ederdi. Fakat kendisinin ifadesine göre, bu konuda talihsiz bir insandı. İlk doçenti Nejat Kaymaz, bazı mükemmel makalelerine ve kitabına rağmen, sonradan saha değiştirip Türkiye Cumhuriyeti Tarihine geçmişti. İkincisi,

benim doçentliğimde de jüri üyesi olup, iyi niyetini açıkça gösteren Prof. Dr. Aydın Taneri idi. Onunla da nedense dargın gitti.

Halen, zaman zaman kendimde de gözlediğim bir husus var. Kimbilir benim veya cumhuriyet sonrası neslin bir beklentisi, mali bakımdan çok ihtirashlı olmak, devamlı para kazanma peşinde ve çok zengin olmak idi. Şimdilerde artık epey varlıklı olmuş arkadaşların da eski huylarından vaz geçmediğini görünce, Mehmed Altay Köymen'in mali bakımdan beklentilerini daha iyi anlıyorum.

Mehmed Altay Köymen'in en büyük özelliği, **araştırmacılığıdır** ve bu özelliğine , hele bunu hayatının sonuna kadar devam ettirmesine hayran olmuştum.O da Zeki Velidi gibi büyük bir araştırmacı idi. Alaeddin Keykubad'a dair yazmaya başladığı kitabı için İbn Bibi'yi ,yeniden okumaya başlamıştı; "Meğer içinde, ne kadar ayrıntılı ve güzel bilgiler varmış" derdi. Hatta ilave ederdi:"bazılarını Tuncer Baykara bile atlamış". "Aman" derdik,"Hoca, bunu herkese söyleme, yoksa vaktiyle yüzeyden mi okudun derler". Fakat araştırma yapanlarca bilindiği gibi, insan okuduğu bir eserde hangi hususları bilmeyi amaç edinmişse, onlara dikkat ettiğinden buldukları onlara uygun olur. Bir de "Allah'ın, ariyana, inceleme yapana yardım etmesi, beklediği bilgileri önüne çıkarıvermesini" de eklemek gerekir. Köymen rahmetli de, İbn Bibi'yi son okuyuşunda, inceleme ufku çok daha dev boyutlara ulaştığından, orada çok şeyleri bulabiliyordu.

Dedik ya, Köymen rahmetli çok renkli bir şahsiyettir. Doçent olunca (1948) cüppesini giyerek Kızılay'a giderek oralarda biraz dolaşması ünlüdür. Yaşıtı bazı harika (?) alimler, daha genç yaşlarda doçent olmuşlar imiş. O, yine arkadaşlarına göre nisbeten geç profesör olmuş

Köymen rahmetli, ülkemiz tarihçiliğinde var olduğuna inandıkları Tatar-Başkurt sultasına karşı bir hareketin içinde olmuştur. Kendisi 1948 de doçent olduktan sonra , hocası Prof. Dr. Akdes N. Kurat'a karşı harekete geçmiş idi. İstanbul'da da İbrahim Kafesoğlu, hemen aynı tarihlerde Prof. Dr. A. Zeki Velidi Togan'a karşı isyan bayrağını çekmişti. Kimbilir bu konuda hocasının çok bedduasını mı aldı, geride onu hayırla yad eden insan az kaldı. Bizzat nimetinden yararlananlar dahi, şu zamana kadar iki satır yazmayıp, sessiz kalmayı yeğlediler.

Çok çalıştığı, her zaman birşeyler araştırdığı, durmaksızın yayınları takip ettiği bir kesin gerçektir. Büyük Selçuklu sahasının uzmanı olmasına rağmen, Anadolu'ya yönelmişti sonunda. Bu toprakların Türk yurdu olmasına ve böyle kalmasına , en son eseriyle katkıda bulunmak istiyordu. Uzun ve ayrıntılı yazmayı sevdiğinden, **Alaeddin Keykubad** a ait eserini tamamlayamamıştı. Artık yaşlandığından , yeterince hızlı yazamıyor, yardım edilmeyi bekliyordu. Tarih Kurumu'ndan beklediği yardımı alamamıştı; ben de Profesör olarak İzmir'deki Ege Üniversitesi'ne geldiğimden, üstad ile yeterince ilgilenemiyordum.

Huysuz mu denirdi bilemem. Fakat, eskiden hem Türk Tarih Kurumu'ndan, hem de Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nden uzak tutulmuştu. Türk Tarih Kurumu'nun yeni devresinde artık o da üye oldu. Bu zamanlarda kendisine gereken saygı gösterilmekle birlikte, bazı teklifleri nedense ciddiye alınmadı. Kendisine karşı bir tavır alındığını sanıyor, Ortaçağ kol başkanlığını da bırakmak zorunda olduğunu söylüyordu.

Son zamanlarda kırgınlığı bir hayli artmıştı; Kurum'un o zamanki Başkanı Prof.Dr. Yaşar Yücel'in kendisine gereken saygıyı göstermediğine inanıyordu.

Hocayı, ben de Kurum'a üye olduktan sonra daha iyi tanıdım. Bazen, vakit müsait olduğundan saatlerce konuşabiliyorduk. O zamanlar konuştuklarımızı, nasıl olsa aklımda kalır diye hiç yazmamışım. Oysa gerekliymiş. O, kendisinin 1958 de olduğu "profesör" yerine "Prifisir" der ve onların dama çıktuktan sonra, merdiveni yukarıya çekenlerden olduklarını belirtirdi.

Hayatı ve tahsili oldukça maceralı geçmiştir. 1916 senesinde bir şehid çocuğu olarak dünyaya gelmiş ve birçok güçlüklerle tahsilini bitirmiş. Arapça ve farsçayı da iyi bilirdi, ki Nizam ül Mülk'ün *Siyaset-name* sini yayınlamıştır. Mehmet Altay Köymen, gerçekten de, hocası rahmetli Fuat Köprülü'nün tarzını devam ettiren bir büyük Türk tarih bilgini idi. Ege Üniversitesi'ndeki hocalığı sırasında, onu, yaşadığı zamanlarda, Türkiye'nin en büyük iki tarihçisinden birisi olarak anardım. Ötekini Halil İnalçık kabul etmeme rağmen, Köymen'i biraz daha farklı bulurdum.

Mehmed Altay Köymen, ülkemizin çok yönlü , hatta çok renkli denebilecek şahsiyetlerinden birisi idi. Kimi zaman siyasetle de ilgilenmiş, Türk siyasetinin bir başka renkli siması, Osman Bölükbaşı 'nın Millet Partisinin Ankara Belediye Başkan adayı olmuş imiş.

Son zamanlardaki anlattıkları göre, Celal Bayar, Cumhurbaşkanlığı zamanında, Köymen' i sık sık Çankaya'ya çağırır ve durumu tarihçi gözüyle görüşürler imiş. Bunu özellikle belirtir, eskilerin tarihe ne kadar önem verdiklerini belirtirdi.

Mehmed Altay Köymen, çok fazla gösterişli bir hayatın içinde olmadı; ama o gerçek bir büyük tarih alimi olarak yaşadı. O zamanından daha çok, gelecekte, yazdığı mükemmel eserleriyle yaşayacaktır. "Sultan Alp Arslan ve Zamanı" adlı eseriyle , olgunluk çağında ve Türk Kültür hayatının bütün yönlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Önceleri uzun makaleler halinde yazılmış olan bu eseri ve öteki kitapları, Türk tarih araştırmacılığındaki şerefli yerlerini her zaman koruyacaklardır. Nur içinde yatsın.

Tuncer Baykara